

Орехова С. Є.,
кандидат історичних наук, доцент,
докторант кафедри історичних дисциплін,
доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності
Маріупольського державного університету

НАЦІОНАЛЬНА ПАМ'ЯТЬ ГОЛОДОМОРУ В УКРАЇНІ НА ТЛІ ПОШТОВИХ МАРОК

Анотація. Предметом історичного дослідження обрана саме філателія як сукупність фундаментальних наукових настанов, уявлень і термінів, які приймаються та поділяються всесвітньою спільнотою в контексті представлення тієї історії, вивчення якої є парадигмою часу, забезпечує спадкоємність культурних цінностей, пояснює, яким чином минуле у вигляді комплексу об'єктів та сенсів використовується в теперішньому через практики створення нових сенсів.

Розглянуто поштові марки як складові елементи філателії, які виступають історичними зображальними джерелами. Носієм історичної інформації виступають зображення (герби, орнаменти, надписи), дати, номінали (грошовий вимір послуг поштового зв'язку та добродійної суми (1923 р)). Комплексне дослідження всіх елементів на поштових марках дає змогу встановити мотиви та обставини їх виробництва.

Поштові марки є історичними політико-економічними документами та символом прояву національної пам'яті голодоморів першої половини ХХ століття в Україні. Автор досліджує передумови введення до поштового обігу добродійних марок у 1923 р.; причини відсутності подібних сюжетів у 1933 р.; мотиви розповсюдження поодиноких поштових випусків представниками української діаспори з 1953 р. як необхідність відновлення історичної справедливості, осмислення та вшанування національної пам'яті; випуск сучасних поштових марок незалежної України.

Зображальний аспект поштових марок надав можливість сприйняття інформації, яка відіграє важливу роль у процесі науково-пізнавальної, державотворчої діяльності.

Історико-діахронний метод аналізу надав змогу скласти періодизацію філателістичної історії поштових марок, присвячених трагедії голоду в Україні. Марка змогла поєднати в собі не тільки унікальні художні властивості, а й пізнавально-ілюстративний та ідеологічний матеріал. Дослідження має міждисциплінарний характер, простежує поштову марку в контексті знаку поштової оплати, предмета колекціонування, художньої мініатюри з докладним описом технології її виробництва, історичного джерела тощо.

Отже, поштова марка є не просто художньою мініатюрою, вона є своєрідною матрицею, яка володіє здатністю зв'язати історію як історіографічний текст з нарративною реконструкцією минулого. З огляду на широке розповсюдження у світі та комунікативну функцію поштової марки цілком зрозуміло, що на державних марках легко позначити увічнення пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 рр. в Україні. Тим самим держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості та культури, поширенню інформації про Голодомор 1932–1933 років в Україні серед громадян України та світової громадськості, забезпечує вивчення трагедії Голодомору.

Ключові слова: національна пам'ять, добродійність, поштова марка, філателія.

Постановка проблеми. Поштова марка як історичне зображальне джерело інформативно містка, вона є маркером подій, фіксує та карбує їх на сторінках історичної, національної і культурної пам'яті народу. Інформаційні можливості поштових марок зумовлені їх приналежністю до монетарної системи держави. Вони є політико-економічними документами, виступають як джерело вивчення економічної, політичної і публічної історії, матеріальної і духовної культури. Комплексне дослідження поштових марок, присвячених темі голодоморів в Україні, дає змогу встановити час і місце, причини та обставини їх функціонування у системі грошового та поштового обігу за певний проміжок часу, суспільну вагомість їх запровадження, ідеологію свого часу, рівень художньої культури та розвиток технології і способів друку.

Зв'язок роботи з важливими науковими або практичними завданнями. Стаття виконана за тематикою і матеріалами дисертації та в межах теми кафедри історичних дисциплін Маріупольського державного університету «Актуальні проблеми історії України. Сучасне бачення».

Аналіз останніх досліджень показав, що дослідження науковцями проблем голодоморів в Україні 1921–1922 рр., 1932–1933 рр. та 1946–1947 рр. та їх наслідків у науковому просторі набули актуальності в умовах сучасних процесів розбудови держави. Дослідники С. Кульчицький [1–5], О. Веселов, В. Марочко, О. Мовчан [6], Ю. Котляр, І. Міронова [8], М. Томенко [9], М. Шитюк [10] та інші [7; 11] у своїх працях зазначають, що Голодомор є геноцидом Українського народу, вчиненим комуністичним тоталітарним режимом. Ці дослідження призначені для української громадськості, яка зацікавлена у міжнародному визнанні Закону України «Про Голодомор 1932–1933 років в Україні», прийнятого Верховною Радою 28 листопада 2006 р. [12]. Автори намагались зберегти і систематизованому весь матеріал (на основі документів, а також через спогади людей, які пережили ті горезвісні роки), що дало змогу на підставі різних видів джерел подати повну картину голодоморів першої половини ХХ ст. в Україні.

Пам'ять голодомору на філателістичних випусках вперше стали висвітлювати дослідники філателісти – колекціонери знаків поштової оплати (до таких належать – поштові марки, конверти, листівки, календарні штемпелі – іменні речі установ галузі поштового зв'язку). Так, досліджуючи поштові випуски, вагомий внесок зробили філателісти В. Могильний [13], В. Чердиченко [14], які дослідили марки 1923 р., низку маловідомих поштових випусків зарубіжних філателістичних об'єднань, а також сучасні українські ювілейні випуски. Автори доводять, що тематичні випуски вже на початку свого обігу привернули до себе увагу

як української громадськості, так і європейських філателістів. Їх роботи широко відомі філателістичному товариству, але мають науково-популярний характер.

Науковці почали приділяти увагу темі трагедії голоду в українському марковидавництві та філателії після 2006 р. Так, Ю. Бокарева охарактеризувала місце і роль соціальної теми на поштових марках України. Авторка розглянула поштову марку як об'єкт графічного дизайну, який відображає соціальні потреби суспільства на всіх етапах свого розвитку [15].

Першою сучасною історичною розвідкою питання благодійної допомоги голодуючим в Україні у 1921–1923 рр. стала робота старшого наукового співробітника відділу «Україна у 1990-х рр. – початку XXI ст.» В. Гуртові [16]. Аналізуючи фонди Національного музею історії України, а саме поштові марки радянської доби (серія з чотирьох марок «Допомога голодуючим», 1923 р.), авторка розкриває історію української філателістики 1920-х рр. з точки зору допомоги населенню, що постраждало від голоду 1921–1923 рр.

Отже, історія випуску державних поштових марок за часів УРСР (1923 р.), незалежної України (1993, 2003, 2008 рр.), присвячених трагедії голоду в Україні, особливо як аспект національної пам'яті, є одним з перших спроб наукового дослідження. На підставі розвідки колекціонера В. Чередниченко [14] аналіз поштових емісій української діаспори у науковому колі проводиться вперше. Додаткову інформацію про тематичні поштові випуски України введено у дослідження завдяки використанню філателістичних каталогів-довідників таких авторів, як В. Бехтір [17], І. Гонцарюк, Д. Рипела [18], М. Крамаренко [19], В. Константинов [20]. Ці каталоги є також своєрідним джерелом вивчення окремих історичних аспектів.

Метою статті є вивчення інформаційного потенціалу поштових марок як історичного джерела на тему національної пам'яті голодомору в Україні, адже введення до наукового обігу нових документів та матеріалів, а також вивчення їх інформаційного потенціалу залишається одним із перспективних напрямів розвитку вітчизняної історичної науки.

Виклад основного матеріалу. Асоціації філателістів України добре відома українська чотирьохмаркова серія поштово-добродійного випуску, яка була введена до поштового обігу 25 червня 1923 р. і отримала назву «Допомога голодуючим». Кваліфікований філателістичний опис поштових мініатюр Української Соціалістичної Радянської Республіки за часи незалежності вперше представлено колекціонером Володимиром Бехтіром у каталозі поштових марок України [17]. Автори сюжетів Олексій Маренков¹ [21], Борис Порай-Кошиця² [22] та Олександр Шумський³ [23] затверджували всі пробні зразки (шонайменш сюжет марки за 20 крб (Т. Г. Шевченко)). На жаль, і автори сюжетів, і відомий партійний діяч були засуджені, незважаючи на заслуги перед партією.

¹ Маренков О. (1886–1942) – український графік, працював у галузі книжкової графіки (обкладинки та ілюстрації до творів Т. Шевченка, Марка Вовчка, Ю. Яновського та ін.); автор плакатів «Ориєся ж ти, моя ниво...», «1 Мая» та ін. 1921 р., «Всі на вибори до Верховної Ради УРСР!», 1938 р.; викладач Харківського художнього інституту з 1922 до початку 1930-х рр.)

² Порай-Кошиця Б. (1886 – ?) – маляр і графік родом із Слобожанщини; у 1920–1930 рр. викладач і професор Харківського художнього інституту та архітектурного факультету Інституту комунального будівництва; учасник Всеукраїнських виставок: пейзажі, портрети, плакати, реклама тощо)

³ Шумський О. Я. (1890 – ?), політ. діяч, один з лідерів укр. націонал-комунізму, започаткував боротьбу проти русифікації, за відродження української культури; з 1920 р. член президії ЦВК України і член Політбюро ЦК КП(б)У.

⁴ Російське бюро філателії (1921–1924 рр.) – перший радянський державний заклад при НКПТ РСФРР, який займався питаннями філателії.

У чому полягають причина випуску добродійних марок. У 1921–1922 рр. на теренах РСФРР лютував голод. Для поповнення благодійних фондів влада запровадила рішучі заходи. Зокрема, здійснює три випуски поштово-добродійних марок: у грудні 1921 р. – «поштово-благодійний випуск на допомогу населення Поволжя, постраждалим від неврожаю» (чотири марки, номіналом по 2 250 р., загальний наклад – 847,8 тис. прим.); у січні 1922 р. – «поштово-благодійний випуск на допомогу населенню, постраждалим від неврожаю» із надпечаткою «РСФСР голодаючим» (шість марок номіналом по 100+100 р., 250+250 р., загальний наклад – 23 298,9 тис. прим.); у квітні 1922 р. – «випуск уповноваженого народного комісаріату фінансів РСФРР південний-схід – голодуючим» (чотири марки, номінали: 2,0; 4,0; 6,0 тис. р.; загальний наклад – 98,42 тис. прим.) [20, с. 22–23, 28].

Голод поширювався і не оминув УСРР (надто південні терени). У цей же рік Всеукраїнський ЦВК утворює власну інституцію для допомоги голодуючим (а згодом Центральна комісія для боротьби з наслідками голоду) та із Укрзовнішторг звертається до Народного Комісаріату Пошт та Телеграфів (НКПТ) з ініціативою організувати видання своєї добродійної поштової серії із подвійним номіналом. Оскільки поштові марки – це державні грошові білети, подвійний номінал вартості передбачав отриману суму коштів від реалізації марок розподілити нарівно: 1. на покриття поштового тарифу на пересилку поштових відправлень; 2. на потреби наслідків голоду в УСРР.

Ескізи марок були представлені та затверджені до друку Російським бюро філателії (РБФ)⁴. Друк відбувся у січні 1923 р. у державній друкарні в Берліні, що викликало, м'яко кажучи, «нарікання» з боку Уповноваженого з філателії та бон у Москві Ф. Чучіна. «Нарікання» породило питання про юридичне визначення всього випуску. Визначення легітимності випуску УСРР – політичне питання, що базується і на економічному складнику. Це питання потребує подальшого вивчення саме політичних аспектів, тому що державну політику формує і філателія також. З часом марки отримали юридичну силу, конфлікт було вичерпано, друкарські кліше було знищено з метою запобігання можливій появі на зовнішньому філателістичному ринку повторних відбитків марок із справжніх кліше [13, с. 15].

Серія складається з таких чотирьох марок, що є надзвичайно оригінально задуманими та мальовничо й технічно виконаними:

1. 10+10 карб. – алегоричне зображення України – жінки у національному вбранні, яка однією рукою пригортає до себе підлітка-селянина, а другою відсовує від нього косу Царя-Голода. Написи: «Пошта УСРР Допомога голодуючим», синьо-чорного кольору;

2. 20+20 карб. – портрет Т.Г. Шевченка в овалі, обабіч якого стилізовані зображення квіток та погонів з листям. Праворуч у горі – п'ятикутна зірка. Написи: «Т. Г. Шевченко. Пошта У.С.Р.Р. Допомога голодуючим», темно-фіалково-брунатного та темно-оранжевого кольорів;

3. 90+30 карб. – зображення в ромбі селянина, який вириває косу з кістлявих рук Смерті. Написи: «Пошта УСРР Допомога голодуючим», оливково-брунатного кольору;

4. 150+50 карб. – уособлення України в образі молодої жінки в національному вбранні, яка однією рукою подає хліб голодним – жінці та дитині, а в другій руці тримає достиглу пшеницю. Написи: «Пошта У.С.Р.Р. Допомога голодуючим», лілово-червоно-брунатного кольору (рис. 1).

Рис. 1. Поштові марки УСРР (1923 р.)

Рис. 2. Поштові емісії різних держав, присвячені пам'яті голодомору 1932–1933 рр.

Тиражі марок в середньому по 0,85 – 1,0 млн. примірників [17, с. 12–13].

Філателістичною особливістю цієї серії є те, що, по-перше, наклад виготовлено на папері з водяними знаками, в ультрафіолетовому випромінюванні це «хрести та кола» (що дає можливість запобігання підробці і притаманно лише для виготовлення паперових грошових знаків); по-друге, марки були із перфорацією⁵, а на той час це були найпрогресивніші засоби друку у марковидавничій справі, чого бракувало першим двом випускам. Такий високий технологічний засіб друку лише ще раз підкреслює належність поштових марок до монетарної системи держави. Доцільно припустити, що саме досвід європейської школи марковидавничої справи додав першим маркам УСРР того високотехнологічного виконання.

На всіх марках зазначені цифри подвійної вартості в карбованцях, які були привіняними постановою РНК РСФРР цього року до «рубля», в грошових знаках зразка 1922 р. Марки «Допомога голодуючим» знаходились у продажу від 25 червня до 18 серпня 1923 р. тільки в поштових установах Бахмута, Вінниці, Катеринослава, Житомира, Києва, Полтави, Одеси, Харкова і Чернігова [19, с. 122]. У поштовій справі з точки зору технологічної функції марки це надто короткий термін, але все ж таки першим маркам УСРР пощастило стати філателістичним матеріалом із високотехнологічним друком і формувати історичну національну пам'ять (рис. 1).

Найжахливішим нещастям був голодомор 1932–1933 рр., викликаний свідомими і цілеспрямованими заходами вищого керівництва Радянського Союзу й Української СРР, розрахованими на придушення українського національно-визвольного руху і фізичного знищення частини українських селян. За часів незалежності держава забезпечує умови для проведення досліджень та здійснення заходів з увічнення пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні на основі відповідної загаль-

нодержавної програми, про що свідчать і наукові дослідження, і законодавчі акти.

Поштова адміністрація незалежної України вперше вшанувала пам'ять мільйонів співвітчизників, які стали жертвами Голодомору 1932–1933 років в Україні та його наслідків випуском 12 вересня 1993 р. поштової мініатюри – «Шістдесяті річниця голодомору в Україні». Автор сюжету художник В. Перевальський, номінал марки 75 крб. [19, с. 142]. Незважаючи на відсутність власної поліграфічної бази, марка була надрукована загальним тиражем 1 млн прим. у друкарні «Госзнак» (Росія).

Радянська філателія проблему голоду на поштових випусках, як то було у 1921–1923 рр., безумовно не висвітлювала, ба більше, тема голодомору на Україні була під забороною. До того ж у філателістичний простір у 1933 р. держава-емітент вводить велику серію «Народности СССР» (двадцять один сюжет, загальний тираж – 4 100 млн прим.) [20, с. 47–48]. Марка, яка представляла українців у складі великих народів СРСР, або за збігом обставин, або як замаскована гірка правда була 13 сюжетом. Ідеологічне навантаження марки відображає ідею колективізації й механізації українського села. Не позбавлене обґрунтування припущення дослідника-колекціонера В. Чередниченка про те, що селяни, які зображені на марці, не виражені як щасливі колгоспники, яких попереду чекає ще краще майбутнє. Орнамент, який обрамляє центральний сюжет, «це кільця ланцюга» та «натяк на тризуб», облямований пелюстками квітки [14, с. 8]. Отже, слід припустити, що автор сюжету – відомий художник Іван Дубасов, спробував у завуальованій формі донести правдиву інформацію про голод в Україні до сучасників, а нащадкам, таким чином, заповів досліджувати та не забувати цю страшну трагедію в історії Українського народу.

З 1953 р. поодинокі мініатюри, присвячені пам'яті голодомору, виходять в США та Великобританії (рис. 2).

В. Чередниченко посилається на ексклюзивний матеріал О. Малицького (Канада), який зібрано завдяки закордонному поштовому відділу підпільної пошти України та інших українських об'єднань, які розповсюджували по всьому світу такі марки (нараховується 9 емісій) [14, с. 9].

⁵ Зубцівка – зубці по краях марок, що утворюються в результаті їхнього відриву від перфорованих марочних листів, зубцівку марок відрізняють за формою, розміром та типом.

Рис. 3 Поштові випуски незалежної України (1993, 2003, 2008 рр.)

У листопаді 2003 р. надійшла в обіг поштова марка, присвячена пам'яті жертв голодомору 1932–1933 рр. в Україні, до 70-річчя трагедії. На меморіальній поштовій мініатюрі зображено сповнений трагізму образ дитини з недосяжними для неї колосками із зерном на фоні надмогильного хреста. Напис «Голодомор 1932–1933» у червоному кольорі на фоні підкреслює, що марка вшановує пам'ять жертв цієї національної трагедії України. Автор ескізу Кость Лавро, тираж – 100 тис. прим., номінал 45 коп. [19, с. 220]. Наступний випуск у 2008 р – маркований поштовий конверт до 75-річчя. На рис. 3 подано зображення поштової марки та відбитку штемпеля спеціального погашення до дати вшанування та введення до поштового обігу маркованого конверту. Отже, поштові марки є відображенням подій свого часу й дійсного стану справ у суспільстві.

Висновки. Поштова марка – об'єкт, який зберігає культурний й історичний спадок України, формує ґрунт для національно-державного будівництва. Це своєрідна візитівка, яка презентує світу українську культуру, а також є ефективним носієм аксіологічного коду держави.

Естетичні критерії поштових марок України, виробництво та якість їх виконання стали важливими ознаками для сучасного вітчизняного дизайну в контексті світових зразків. Зокрема, втілення художнього образу являє собою відображення реальності за допомогою художніх кшталтів. Всі елементи, що поєднуються в складній структурі поштової мініатюри України, вказують на її національні орієнтири, створюються з використанням прийомів та символів, які опрацьовані народними художниками України.

Перспективними напрямками подальших наукових розвідок вважаємо дослідження проблем впровадження поштових марок у 1923 р. та їх відсутність у 1933 р. саме в політичній площині. Теоретична і практична значущість полягають у тому, що матеріал дослідження сприятиме подальшому науковому формуванню та реалізації державної політики у сфері відновлення та збереження національної пам'яті Українського народу.

Література:

1. Кульчицький С.В. Голод 1932–1933 рр. в Україні як геноцид: мовою документів, очима свідків / НАН України. Інститут історії України. Київ, 2008. 239 с.
2. Кульчицький С.В. Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид: труднощі усвідомлення. Київ, 2007. 424 с.
3. Кульчицький С.В. 1933: трагедія голоду. Київ, 1989. 48 с.
4. Кульчицький С., Єфіменко Г. Демографічні наслідки Голодомору 1933 р. в Україні. Всесоюзний перепис 1937 р. в Україні: документи та матеріали / НАН України. Інститут історії України. Київ, 2003. 192 с.
5. Кульчицький С.В., Мовчан О.М. Невідомі сторінки голоду 1921–1923 рр. в Україні. Київ, 1993. 70 с.
6. Веселова О.М., Марочко В.І., Мовчан О.М. Голодомори в Україні 1921–1922, 1932–1933, 1946–1947: Злочини проти народу / НАН України. Інститут історії України. Дрогобич, 2008. 273 с.
7. Марочко В.І. Голодомор 1932–1933 рр.: геноцид українців. Київ, 2007. 64 с.
8. Котляр Ю.В., Міронова І.С. Голодомори 1921–1923 рр. та 1932–1933 рр. на півдні України: етнічний та міжнародний аспекти: монографія / НАН України; Інститут політичних і етнонаціональних досліджень; Миколаївський держ. гуманітарний ун-т ім. Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»; Редакційна колегія Миколаївської обласної книги науково-документальної серії видання «Реабілітовані історією». Миколаїв, 2008. 204 с.
9. Томенко М.Д. Трагічні етюди: Голодомор, геноцид, репресії в Україні (1921–1922, 1932–1933, 1937, 1947, 1949 рр.). Документи, факти, архівні матеріали, свідчення очевидців, листи-відгуки на епічно-психологічну поему народного болю «Трудова книжка матері»: Книга третя трилогії. Київ, 2003. 76 с.
10. Шитюк М. Голодомори ХХ століття. Київ, 1997. 60 с.
11. Голод 1921–1923 років в Україні: зб. документів і матеріалів / АН України. Ін-т історії України; Голов. архів. упр. при КМ України. ЦДАВО України; Упоряд.: О.М. Мовчан, А.П. Огіньська, Л.В. Яковлева; Відп. ред. С. В. Кульчицький. Київ, 1993. 237 с.
12. Про Голодомор 1932–1933 років в Україні: Закон України від 28.11.2006 № 376-V / Відомості Верховної Ради України. 2006. № 50. Ст. 504.
13. Могилянський В. Поштові марки УСРР. Філателія України. 2003. № 4. С. 14–17.
14. Чердніченко В. Філателістична грань пам'яті голодомору. Філателія України. 2004. № 1. С. 8–11.
15. Бокарева Ю.С. Соціальна тема на поштових марках України. Вісник ХДАДМ. 2009. № 5. С. 7–11.
16. Гуртова В. Марки поштові 1923 р. як засіб благодійної допомоги голодуючим в Україні (за матеріалами НМІУ). Науковий вісник Національного музею історії України. 2017. № 1 (1). С. 121–125.
17. Бехтір В.Г. Каталог поштових марок України. Українське державне підприємство поштового зв'язку «Укрпошта». Київ, 1997. 180 с.
18. Гонцарюк І.В., Рипела Д.В. Каталог поштових марок (1918–2017). Братислава, 2017. 416 с.
19. Крамаренко М.А. Украина. Каталог почтовых марок 1866–2010. Донецк, 2011. 336 с.
20. Константинов В. В. Почтовые марки, блоки, малые листы РСФСР и СССР. 1917–1991 гг. Каталог. Москва, 1993. 208 с.
21. Енциклопедія українознавства. Словникова частина: у 10 т. / ред. В. Кубійович (гол) та ін. Париж; Нью-Йорк, 1962. Т. 4. С. 1455–1468.
22. Енциклопедія українознавства. Словникова частина: у 10 т. / ред. В. Кубійович (гол) та ін. Париж; Нью-Йорк, 1970. Т. 6. С. 2258–2270.
23. Енциклопедія українознавства. Словникова: у 10 т. / ред. В. Кубійович (гол) та ін. Париж; Нью-Йорк, Т. 10. С. 3895–3910.

Oriekhova S. The national memory of the Holodomor in Ukraine on the background of postage stamps

Summary. Philately is chosen as the subject of historical research as a set of fundamental scientific guidelines, ideas and terms that are accepted and shared by the world community in the context of presenting the history, the study of which is a paradigm of time, ensures the continuity of cultural values, explains how the past 'in the form of a complex of objects and meanings, is used now through the practice of creating new meanings.

Postage stamps are considered as constituent elements of philately which serve as historical pictorial sources. Historical information is supported by images (coats of arms, ornaments, inscriptions), dates, denominations (monetary dimension of postal services and charity (1923)). A comprehensive study of all the elements on postage stamps allows to determine the motives and circumstances of their production.

Postage stamps are historical political and economic documents and a symbol of the national memory of famines of the first half of XX century in Ukraine. The author examines the prerequisites for the introduction of the postage stamp of charity stamps in 1923, the reasons for the absence of such subjects in 1933, the motives for the distribution of single postal issues by representatives of the Ukrainian diaspora since 1953 and the need for restoration of historical justice, national understanding and appreciation, issue of modern postage stamps of independent Ukraine.

The visual aspect of postage stamps provided the opportunity for the perception of information, which plays an important role in the process of scientific and educational, state activities.

The historical-diachronic method of analysis provided an opportunity to draw up a periodization of the philatelic history of postage stamps dedicated to the tragedy of famine in Ukraine. The brand was able to combine not only unique artistic qualities, but also cognitive-illustrative and ideological material. The research is interdisciplinary in nature, traces the postage stamp in the context of the postage stamp, collectibles, art miniatures with a detailed description of its production technology, historical source, etc.

So postage stamp is not just an art miniature, it is a kind of matrix that has the ability to link history as a historiographic text with a narrative reconstruction of the past. Due to its widespread distribution in the world and its reliance on the communicative function of the postage stamp, it is quite appropriate to mark the commemoration of the victims of the 1932–1933 Holodomor in Ukraine in the context of state marks. Thus, the state contributes to the consolidation and development of the Ukrainian nation, its historical consciousness and culture, the dissemination of information about the Holodomor of 1932–1933 in Ukraine among the citizens of Ukraine and the world community, provides study of the tragedy of the Holodomor.

Key words: national memory, charity, postage stamp, philately.